

E-ISSN: 2522 – 7130 P-ISSN: 2410 – 1036

This work is licensed under CC-BY-NC-ND 4.0

DOI: <https://doi.org/10.26750/wkcsjf84>

رێكهوتی وهگرتن: 15/02/2024

رێكهوتی پهسه نكردن: 22/05/2024

رێكهوتی بلاوكردنهوه: 29/10/2025

ياسايين فه گوهازتنی د تیکستی شعریدا

فیان ابراهیم علی^۱ - حمدیه حسن محمد^۲

^۱ پشکا زمانی کوردی، کولیژا زمانان، زانکوی دهۆک، دهۆک، ههریما کوردستانی، عیراق.

hamdya.mohammed@uod.ac viyan.iboibo@uod.ac

پوخته:

تیۆرا فه گوهازتنی یا چومسکی گرنگی ددهته پهیره وکړنا کومه کا یاسایین فه گوهازتنی وه کو ژپرن و جهگوهورین و زنده کړن و جهگرتن، ژ لایه کی دیشه ته کنیکا ژپرنی و دوباره کړنی (زنده کړنی) و پاش و پڅستنا که رهستین رستی ژ بنه مایین سهره کیین زمانی شعریته و هه ره ئه ف ره گه زین دیارکری پشکدارپی د دروستکړنا هونه رپن رهوانیژپیدا دکهن، شاعر ب بهرجهسته کړنا ئه فان ته کنیکان و رادهیا بکارهینانا وان د شعریدا دشت شپوازی شعرا خوه پڅبڅیخت و زنده تر کارتیکرنی ل خوانده فانی بکهت. ب فی چه ندی هه فره نگیه ک دناقههرا یاسایین فه گوهازتنی و بنه مایین زمانی شعریدا ههیه، ئه فه زی بویه پالده رهک کو ئه ف فه کولینه ل سهر یاسایین فه گوهازتنی د تیکستی شعریدا بهیته ته رخانکرن، بو فی مه ره می کومه کا شعرین نویین شاعر (موئهید ته یب) ی د دیوانا (به فر و ئاگر و چیا) دا وهک داتا بو فه کولینی هاتینه وهگرتن. فه کولین ل دویف بنه مایین تیۆرا فه گوهازتنی یا چومسکی و ب مفاوه رگرتن ژ شپوازی ئاماری بو دهرهینانا رپژه و رادهیا بکارهینانا ئه فان یاسایان د شعرین نافبریدا هاتیه ئه نجامدان. ئارمانجا مه ژ پراکتیککړنا یاسایین فه گوهازتنی ل سهر تیکستی شعری؛ زانینا رادهیا نیژیکی و هه فره نگی و کارتیکرنا یاسایین فه گوهازتنی د زهنگینکړنا شپوازی زمانی شعری و زانینا مه بهستین شاعریدایه. د ئه نجامدا دیاربو کو هه مان یاسایین فه گوهازتنی دبنه بنه ما بو شعریه تی ب تاییه تی د شعرا نویدا، ههروه سا چه ندی و چه واییا بکارهینانا ئه فان یاسایان دبنه ئه گهری پهیدا بونا شپوازه کی تاییهت ب شاعریقه.

په یفین کلپک: یاسایین فه گوهازتنی، زمانی شعری، شعرا نوی، موئهید ته یب

Transformational Rules in Poetic Text

Vian Ibrahim Ali¹ - Hamdiya Hassan Mohammed²

^{1,2}Department of Kurdish Language, College of Languages, University of Duhok. Duhok, Kurdistan Region, Iraq.

Abstract:

Chomsky's transformational theory places stress on following a set of transformational rules, such as deletion, movement, addition, and substitution. On the other hand, the techniques of deletion, repetition (addition), fronting, and postponement of sentence components are considered the basics of poetic language. Therefore, there is proximity between transformational rules and the basics of poetic language. In addition, these specific elements are the same that contribute significantly to the formation of rhetorical arts. By embodying these techniques and how or to what extent they are used by the poet's rubble in his poems, he can develop the style of their formulation and also ensure that they have a more impact on the reader's mind. This has become a prompt to devote a study on the transformational rules in the poetic text. For this purpose, a collection of modern poems by the well-known Kurdish poet, Moaid Tayyeb, from his collection "Snow, Song and Fire" has been used as a sample for research. The research relied on the components of Chomsky's transformational theory in addition to the statistical method to extract the percentage of transformational rules used by the poet. The aim of applying these transformational rules to the poetic text is to determine the extent of closeness, similarity, and influence these transformational rules have on enriching the poetic style. It was concluded that the same transformational rules has become the poetic basics of modern poetry, and the amount and manner of using these rules lead to the emergence of poetic styles unique to the poet.

Keywords: Transformational Rules, Moaid Tayyeb, Poetic Language, Deletion.

پيشه كي:

چومسكي ل قوناغين ئيكي يا بهرهمئيناني (۱۹۵۷) ئى جهخت ل سهر تيگه هي ريزمانيون رستي كره، ب بوجونا وي كريانين ريزماني پيدقيه وهسفي و سهرهخو بن ژ كريانين سيمانتيكي، ئانكو چومسكي هيلهك دناقهرا ريزماني و واتاي دانايه، بهلگه زي ل سهر في چهندي رستا وي يا ب نافودهنگ: هزيين كهسكين بي رهنك ب توره ي دنفن. چومسكي ب ئينانا في رستي سهلمانديه كو د شياندايه رسته يا ريزماني بيت، بهلي يا واتادار نهبيت. ئەف رسته د وهختيدا گهلهك بهرهلان بو، ههرچهنده رستا چومسكي يا نافدار بويه جهي رهخه گرتي؛ ژبهركو رپيدانا ئەفان جورين رستان دبته ئەگهري پيدا بونا چهندي رستين نه بهرئاقلا د زمانيدا، بهلي ژ لايه كي ديقه گهلهك ههلدان بو فهاندنا شعرين ههفشوي وي رستي هاتيه نهجامدان، بو نمونه (Andrew Marvell) شعرا (هزرا كهسك ل بن سيبهرا كهسك) نقيسي [بنيره: 2: Cook & Newson, 2007]. چومسكي پشتي ئەفي قوناغي ب دهركنا ههر بهرهمه كي خو (گوتار، پهرتوك، فهكولين) چهند گوهورين د بوجونين خودا كرن. ل سالا (۱۹۶۵) ئى پهرتوكهك ل سهر (چهند لايه نين تيورا سينتاكسي) داريت، پاشي چومسكي ب جوداكرنا تيگه هيئ زانيارين زماني (توانست) و بكارهينانا زماني (چالاي)، ژ لايه كي ديقه پيكهاتا سهرقه و پيكهاتا ژنافا يا رستي قوناغا ستاندهرد دهستپيكر. دناقهرا پيكهاتا سهرقه و پيكهاتا ژنافا كومه كا ياساين فهگوهازتي ههنه، ئەف ياساين فهگوهازتي وهكو ژپرن و جهگوهورين و زيده كرن و جهگرتن روله كي گرنگ د بهرهمهينانا رسته كا ريزماني و پهسهند دگيرن. تهكنيكن (ژپرن، جهگوهورين، زيده كرن، جهگرتن) ئى د زماني روزه و نه دهيدا (ب تايه تي زماني شعري) دهينه بكارهينان، بيگومان بكارهينانا ئەفان ياساين فهگوهازتي د ناخفتنا روزه دا مه رهمين تايهت ههنه، وهكو مه رهمين دوباره نه بون و سفككرن و كورتكرن، بهلي بكارهينانا ئەفان ياساين د زماني شعريدا ژ لاي شاعريقه ژلي ئەفان مه رهمان بو هندهك مه رهمين تايهت ب فهاندنا شعريقه وهكو: ريخستنا كيئش و سهرواي و ريتم و موسيqa شعري... هتد. دهينه بكارهينان. مه رهما مه ژ ئەفي بابه تي فهكولينا پهيوهندي د ناقهرا تيورا زمانيا چومسكي (ب تايه تي ياساين فهگوهازتي يين ئارهزومه ند) و زماني تيكتسي شعريدايه و دياركرنا كاريگه ريا ياساين فهگوهازتي د شعريه تا رستين شعريدا. ئەم گريمانه دكهين كو ياساين فهگوهازتي (يبن ئارهزومه ند) روله كي گرنگ ههيه د دروستكرنا زماني شعريدا ل سهر ئاسي رستي، ژبو في چهندي زي ئەم دي ههلدهين ب ريكا في فهكوليي بهرسفا ئەفان پرسياران بدين:

1. ئەري خالين ليك نيزيكوني د ناقهرا ياساين فهگوهازتي و زماني شعريدا ل سهر ئاسي رستي چنه؟
2. ئەري كيژ ياساي فهگوهازتي پرتر رولي دبيني د دروستكرنا زماني تيكتسي شعريدا؟
3. ئەري شاعري ئەف ياساين فهگوهازتي د شعريدا بو چ مه رهم بكارهينايه؟ ئەري بويه ئەگهري پيدا بونا شيوازه كي تايهت ب شاعريقه؟

بو بهرسفدانا ئەفان پرسياران مه پنا بويه بهر بنه مايين تيورا فهگوهازتي يا چومسكي ب مفاوهرگرتن ژ شيوازي ئاماري بو دياركرنا رادها بكارهينانا ههر ياسايه كي فهگوهازتي د ئەوان تيكتستين شعريين وهكو داتا هاتينه وهرگرتن د ئەفي فهكوليندا.

ئارمانج ژ فهكوليي ئەوه رولي ياساين فهگوهازتي د دروستكرنا زماني شعريدا بدينه دياركرن ب تايه تي د شعرا نويدا، مه بو في مه رهمي كومه كا شعرين هوزانقان (موئيه د تهيب) وهك ئيك ژ هوزانقانين نافدارين دهقرا بهدينان وهك داتا بو فهكوليي وهرگرتينه. ئەف كوما شعرين هوزانقاني (بوهارقانؤ، فره كا باي، سترانه كا زهلال.. ژ زيندانه كا زيندي، سبه نه كه گري داي، ده مي گري دبته ستران، گوليا گهنمي، عه شق و ئاگر، فيان، گوندي مه، بهفر، ميرزا، ئەزي ب خويني فرشك كريم، نه ورؤز دوهي و ئەفرو) ژ ديوانا (ستران و بهفر و ئاگر) هاتينه وهرگرتن. فهكولين ژ (۳) تهوه ران پيكدهي، د تهوه ري ئيكيدي ياساين فهگوهازتي هاتينه شوفه كرن ب شيوه كي گشتي، تهوه ري دوي هاتيه تهرخانكرن بو تايه تمه ندين زماني شعري و د دويقدا ياساين فهگوهازتي د شعرا موئيه د تهبييدا د تهوه ري سيييدا هاتينه گهنگه شه كرن.

1. ياسايين فه گوهازتنی:

رسته ب بۆچونا چومسکی د مودیلای ئیکێ یا ریزمانیدا، ژ دو پشکان پیکدهیت، ئه وژی یاسایین پیکئینانا گری و فرههنگ، ئه ف ههردو پشکه د ریزمانا ستاندهرددا رستی بهرهم دئینیت و پیکهاته کا ریزمانی بۆ دهستنیشان دکهت(بنیره: Horrocks, J. 1987:36)، یاسایین فه گوهازتنی ل سهر ئاستی ژناڤدا کار دکهن بۆ بهرهم ئینانا ئاستی سهرقه یی رستی (Thomas, O. & Kintgen, E., 1975:38). ئانکو د نافهرا ههردو ئاستین سهرقه و ژناڤدا کومه کا یاسایین فه گوهازتنی هه نه ب شیوه کی ب ناڤی یاسایین فه گوهازتنی (Transformations) دهینه نیاسین (Radford, A., 1988:401).

ئاخفتنکه ر فیری ژماره کا دهستنیشانکری ژ رستین بنجی (ناوک) دبیت ل گهل ژماره کا دهستنیشانکری یا یاسایین فه گوهازتنی و ل دویف ئه فان یاسایان ژماره کا بی سنورا رسته یان بهرهم دئینیت، بۆ نمونه دشیاندايه رستا (کومپانیا گازی گازی دفروشیت) وه ک رسته یه کا بنجی دانین بۆ کومه کا یاسایین فه گوهازتنی (بۆ فه گوهازتنین پتر)، وه کو: - نه ریکرن = کومپانیا گازی گازی نافروشیته.

- بکه رنه دیاری درێژ = گاز دهینه فروتن ژ لای کومپانیا گازێقه.

- نه ریکرن بکه ر نه دیاری درێژ = گاز ناهینه فروتن ژ لای کومپانیا گازێقه.

- پرسپاری = ئه ری کومپانیا گازی گازی دفروشیت؟

- نه رپیا پرسپاری = ئه ری کومپانیا گازی گازی نافروشیته؟

- نه ریکرن / بکه ر نه دیاری درێژ / پرسپاری = ئه ری گاز ناهینه فروتن ژ لای کومپانیا گازێقه؟ (بنیره: Hayes, C.W., 1967:90).

ئه ف رستین ل سهری دهنه رستین دارێژی بۆ رستا بنجی (کومپانیا گازی گازی دفروشیت)، ئه ف رستین دارێژی ب ژاره زونه، ئانکو ئاخفتنکه ر یی ژازاده بۆ هه لبارتن هه ر ئیک ژ ئه فان رسته یان، ژبه ر فی چه ندی دیژنه ئه فان (یاسایین فه گوهازتنی یین ب ژاره زو). ب کورتی یاسایین فه گوهازتنی دهنه دو پشک:

1-1: یاسایین بخورتی:

ئه فه ژی ئه و جوره "یاسایانه که ناتوانین دهستیان لیه له گرین و ده بیت هه رده م پیاده بکرن و ویست و ژاره زوی قسه که ری تیدا نامین، چونکه ئه گه ر پیاده نه کړت بهرهم هاتوه که هه رگیز رسته یه کی ریزمانی و دروست ده رناچیت. به پیاده کردنی یاسا به خورتیه کان رسته یه کی (بنجی) ناوک بهرهم بیت (محهمه ده مین، ۲۰۱۰، ۱۷). وه کی یاسایین فه گوهازتنی تافی و یاسایین فه گوهازتنی پاشکویان و یاسایا سنورین جوداکه ر (بنیره، نه جیب، ۲۰۲۳: ۲۱). بۆ نمونه د رستا زمانی کوردیدا هه ر ده می هه فالکاری ده می و جهی پیکفه هاتن؛ هه رده م هه فالکاری ده می ل پیش هه فالکاری جهی دکه قیت، وه ک:

- * ئه ز ل مال دوهی بوم. ئه ز دوهی ل مال بوم (سلێفانه ی، ۲۰۰۱: ۱۹).

2-1: یاسایین ژاره زومه ند (سهر پشک):

ئه و یاسانه کو په روه وکران یان نه په روه وکران وان ل دویف حه زا ئاخفتنکه ریه (بنیره: ه. ژ: ۲۰). ئه گه ر یاسایین فه گوهازتنی یین ژاره زومه ند نه هینه په روه وکران رسته یه کا ناوک- بنجی- د ئاستی سهرقه دا بهرهم ده یت، به لی جیه جیکرن ئه فان یاسایان رسته یه کا (دارژتی) بهرهم ده یت (بنیره: نه جیب، ۲۰۲۳: ۲۴). ب ئه فان یاسایین ژاره زومه ند پیکه اتا سهرقه ده یته دروستکران ب ریکا (جهگوهو رینی، زیده کرنی، ژپرن: Fromkin, V. & Others: 2003:154) و جهگرتنی. یاسایین ژاره زومه ند ئه فه نه:

1-2-1: ژپرن:

ئانکو "له رۆانی سهره وه دا که ره سته یه ک لابیری" (بنیره: محهمه ده مین، ۲۰۱۰: ۱۷) ب مه رجه کی واتا رستی تیکنه چیت، ب فی رهنگی:

أ + ب + ج + د + س ← أ + ب + ج + د + Ø = کاوه هات؟ یان روندک هات؟
کاوه هات؟ یان روندک Ø؟

واته به شهک ژ پیکهاته یین رستی بهیته ژیرن. ئەف ژیرنه د رستین ساده و نه ساده دا دهیته رویدان، ئەف ژیرنه ژى ئە گهرین خوه هه نه، وه کو دوباره نه بون یان سفککرن، ئابوریکرن د ئاخفتنیدا.
سه ره راي ئەفان ئە گهران بۆ ژیرنا که رهسته کی د رستیدا، د زمانى شعریدا ژیرن ئیک ژ ره گه زین هه ره گرنگه بۆ شیعریه تا تیکستی و مەرهمین تایبته هه نه.

2-2-1: یاسای جهگهورینی:

ل دویف ئەف یاسای دو که رهسته جهین خوه لیک دگوهورن ل دویف ئەف یاسای:
أ + ب + ج ← ب + أ + ج بۆ نمونه:

– نازدارى فراڤین لێنا. ← – فراڤین نازدارى لێنا.

ئەف رسته د پیکهاتا سه رفه دا ژیک جودانه، به لى د پیکهاتا ژنافدا وه کو یه کن.

د جهگوهورینیدا بابه تی توپیککرن (لوتکه کردن) که رهسته کی رستی هه یه، چونکی ئەو زانیاریه یا گرنگه بۆ گوهداری. هندهک جارن ئەو زانیاریه مزگینه کا خوشه یانژی یا نه خوشه (السامرائی، ۲۰۰۳: ۵۸) بۆ نمونه:

– ئەو قوتایی ژ وی زیره کتر من خهلات کر.

– تازی مه دانا.

د ئەفان رستاندا (قوتایی، تازی) بۆ گوهداری د گرننگ.

3-2-1: یاسای جهگرتنی:

ئانکو که رهسته یه ک جهی که رهسته یه کی دی دگرت، د زمانى کوردیدا ئە گهر بکه ر و بهرکار ئیک که س بن، جهنافی خۆپ ل جهی بهرکاری دهیت، وه کو:

من ئەز د خودیکی رادیت ← من خوه د خودیکی رادیت (سلێفانهی، ۲۰۰۱: ۲۰).

هه ره وه سا ل دهی بهرکاری نه راسته خو ی بهرنیاس و ئاشکرا بیت، زور جارن جهنافی نه دیار (ئ) ل جهی ئەوی نافی دهیت، وه کو:

– ئەز چومه د ترومبیلیدا.

– ئەز چومه تیدا.

– من پهرتوک دانه نه سړینی.

– من پهرتوک دانی.

4-2-1: یاسای زیده کرنی:

مه ره م پ زیده کرنا که رهسته یه کی ل سهر پیکهاتا "رسته ی (بنجی) یه که، بۆ ئەوهی کار له واتای چهوسپاو و بنجی رسته که بکات" (محهمه د ئەمین، ۲۰۱۰: ۱۸). یی کو هیچ کارتیکرنی ل سهر واتایا رستی بکه ت یانژی تیک بدهت. ئەف یاسایه بهرچاڤ دبیت ب زیده کرنا که رهسته کی یان چه ند که رهستان ل سهر رستی، بۆ نمونه:

– کاوه هات.

– کاوه یی مای من هات.

(مای من) د فی رستیدا زیده یه.

هندهک جارن زیده کرن ب شیوی دوباره کرن دهیت، بۆ نمونه:

"وه ره بارکه یین

چ واره کی گهرمه.. گهرمه" (تهیب، ۲۰۰۹: ۱۱۲)

د فی نمونیدا (گهرمه) زیده کرنا ب شیوی دوباره بونی.

2. تایبه تمه نندین زمانى شعری:

دهم ئهم بهحسنى زمانى د ئهدهبیدا ب گشتى و د شعریدا ب تاييهتى دکهين، باهرا پتر مهبهست پى زمان د تاييهتمهنديين هونهريدايه؛ چونکه "زمانى شعری پى جودايه و خودان تاييهتمهندييه، زمانى ئامازهيانه و ههقدزى زمانى ئاسايى يان پى زانستيه کو زمانى دهسنيشانکريان و روهنکرنیه" (الحراق، ۲۰۱۱). خويا دبیت زمانى شعری زمانهکى هونهرى و تاييهته و خودان ساخلهته کو ژ زمانى ئاخفتنا ئاسايى جودا دکهت. ئانکو زمانى شعری دهيتته هژمارتن دهركهفتن ژ زمانى ئاسايى يان پيفهري، چونکه ئهفى زمانى تیکددهت؛ داکو سهرزئوى ئافا بکهتهفه، واته شعر چالاکیهه کا زمانیه ل سهر بنه ماپى دوباره لينيزينا د سيسته مې زمانیدا دهيتته ئه نجامدان ل گهل گرنگيدان ب ئهوان ياسايين بهرهمه مئينانى يين ب خوفه دگريت، ب شيويهه کى ژ ئهوى سيسته مې زمانى پى بهرنياس دهرياز دبیت، ب مهرما ئافراندا دهريپين نوى (بسکرة، ۲۰۰۹: ۶۴). ئهم دى ههولدهين تاييهتمهنديين زمانى شعری د ئهفان خالاندا کورت بکهين:

1.2. زمانى شعری دهركهفتن و دويربونه ژ زمانى ئاسايى، ديسان تیکدانا سيسته مې رژيمانيبونا زمانیه و پهرده دانانه ل سهر واتايا فرههنگى و راستهوخو، ب مهرما کارا کرنا هزر و ميشکى وهگرى/خواندهفانيه ب تاييهت ده مې ههولدهت لينگهريانى ل واتايا راستهقينه و مهبهست پى دکهت. ئانکو "رهسه نايهتى ههر لهوهوه نايهت که مروف ياساکانى زمان جى بهجى بکات، بهلکو هه ندی جار لهريگه بهزاندن و شکاندنى ياساکانهوه دروست دهبيت چاکتر وایه ئهم بهزاندنه بهدهيتان ناوى بهرين، ئهم جوره که به تاييهتى لهشيعردا دهبينى..." (فتاح، ۲۰۱۰: ۴۰۳).

2.2. زمانى شعری نه ب تنى ئالافى پهيوهنديکرنى و هوکارى فهگوهاستنا هزر و ههست و سۆز و پيزانين و ئهزمونان د بهرهمه مې ئهدهبیدا، ههروه کو د زانست و پيزانين مروفايهتى يين ديترا، بهلکو ئهزمونا شعری ب خويه و داهيتان ب خويه، ئهفه وى چهندي ناگههينيت کو زمانى شعری پيزانين ناگههينته خندهفانى، ئانکو ب فى کارى رادبیت، بهلى ئهركى شعری ههر دمينيت رهگهزى زال تيدا (بوراس، ۲۰۱۹: ۸۳). ژبهركو "شاعر زمانى خهلك بهكار دههيتى، بهلام بهشيوازينكى جياواز، له گهل ئهوهشدا شاعير دهيويت پهياميك بگهيهنى و مهبهستى خهلك تى بگهن، بهلام تيگهيشتنىك بهريگيه کى جياواز. له بهر ئهوه رسته کانى شيعر له دوخى ئاساييدا رستهى نامون و زور خوبه دهستهوه نادن. له روى رۆنانى رستهوه ههر رستهيهک پهيرهوى ياساکانى رۆنان و سروشتى زمانهکه بکات؛ رستهيه کى رژمانى تهواوه بى گوى دانه واتاي رستهکه" (حوسين، ۲۰۱۰: ۶۱۱).

3.2. د زمانى شعریدا ئه گهر ياسايين دروستکرنا کوتان نههينته شکاندن، ئهوه بهرهم دى ژ جوانيى و داهيتانى فالابيت. ههروهسا نهشيت بگههينته خواندهفانى؛ چونکه ئهف ناوتزه و نهپهسهندييه وهکو جوانييه کتیه بو ئهوى شعری و پتر سهرنجا خواندهفانى بو لايى خورادکيشيت، ژبهه ئهفى چهندي کو تشکندن ئيک ژ تاييهتمهنديين زمانى شعریه، دبیتته ئه گهر کو گهورين د واتاييدا دروست بيت و مهبهسته کا دى ب خوفه بگريت (عهلى؛ سعيد، ۲۰۲۱: ۲۰۲).

4.2. تاييهتمهنديين سهره کى يين زمانى شعری ئافاکرنا وئيهيى هونهريه کو د ئه نجامدا زمانى شعری ژ زمانى ئاسايى جودا دکهت (ه، ژ: ۲۰۵). زيدهبارى په نابرن بو شيوه و جورين ژيرنى و ب فى چهندي زمانى شعری جل و بهرگه کى نوى پى کو پره ژ دهلالهتین جوراوجور ل بهرخو دکهت (حاجي، ۲۰۱۵: ۹۷) ئانکو زمانى شعری دهبارزبونه ژ ياسايين زمانى، کو د شياندايه بيژينى ژيرنا زمانى ههروه کو رهوانيزيا کهفن ديژيتى وئى رهوانيزى وب تنى ئهوه يا کو شعریهتى ب بابتهتى وى پى راستهقينه دبهخشيت؛ چونکه شعر زمانى تیکددهت، داکو دوباره ل سهر ئاسته کى بلندتر ئافا بکهت (کوهن، ۱۹۶۶: ۴۳-۴۹).

5.2. زمانى شعری پيزانين وژدانى ب خوفه دگريت نهک پيزانين زهنى و هزرى؛ چونکه دهريپينى ژ وژدانى دکهت و ههولدهت واتايين نوى ئاشکرا بکهت و ب ئهفى چهندي زمانى شعری زيدهتر نيژيکى مژدارى دبیت و ژ دهلالهت و واتايين فرههنگى يين رهسهن، ئهوين بو پهيفى دهسنيشان دکهت دوير دکهفیت. ژبهركو مژدارى تيکستى ژ شيوى راپورتى بو ئاسويين شعریهتى و بواريين بهرفرهتر ب مهرما ئاشکراکرا لايه نين فهشارتى و رههه ندين ئيستاتيکى يين بهرهمه مې ئهدهى فه دگوهيزيت (رسول؛ سعيد، ۲۰۲۳: ۵-۶). ئانکو دهركهفتنا زمانى تيکستى ئهدهى ژ مهرهمين راپورتى،

دبېته نه گهر بهايين ئيستاتيکي وهربگريت و جلوبه رگه کي مژداري و تهمومژاوي ل بهر خو بکته و ب في چهندي شاعر دهربريني ژ فهارتي ناي خو دکته.

6.2. شاعر هه ولدهت ب دريژاها ته زمونا خو يا شعري ل شيوازه کي تايهت و بهرز و جودا ب دهستخو فه بينيت. نه فو نهوي چهندي دگه هينيت کو هه شاعر هک خودان شيوازي خو في تايهت و جودا يه. ئانکو نه ف لايه ني تايهت و جودا و تاکه که سي نه رکي شيوازي سيويه. جوداها د ناههرا شيانين که ساندا ب ريکا بکارهينانا هه ريکي بو دهربريني ژ پيدفياتي و هزي خويي تايهت د تيکستين نه ده بيدا ئاشکرا دبیت کو د شياندا بيت ب ريکا نه وان تيکستان سيمايين شيوازي سيويه دهستيشانکر و نه ف سيمايه تايهتن ب وانفه و ژ تيکستين ديتر جودا دکهن، له ورا شيوازي تايهتمنديا تاکه که سيه (قايم، ۲۰۰۸: ۷).

7.2. زماني شعري "دياردهيه کي ته و او و ئالوزه؛ چونکه نه کات (ميژو)؛ نه شوين (جوگرافيا) نه ياساکاني واتاسازي، نه ريتوس، سنوري بو ناکيشن و له دهسته لاتي کهم ناکه نه وه" (فتاح، ۲۰۱۰: ۴۰۱).

8.2. ريکخستنا ريتي ژ تايهتمنديين زماني شعري دهيته هژمارتن و ب گرنگرين ستوينين بنياتنانا شعري دهيته دانان؛ چونکه شاعر ب ريزکر و دوباره کرنا دهنگان و پيتان په يقان دروست دکته و د نه جامدا، ريتم و ئاواز و موسيقايه کي ب مهبه ستا دهربريني ژ هه ست و سوزين ناي خو ژي دثافرينيت (حاجي، ۲۰۱۵: ۹۷)، چونکي هه روه کو يا بهرنياسه کو "زوربه ي لادانه زمانيه کان له شيعردا؛ به تايهتي لادانه دهنگيه کان، به ووي موسيقاي شيعره وه دروست دهبيت" (حوسين، ۲۰۱۰: ۵۰۳). ئانکو "زماني شعري زمانیکي ته قيوه، واته له واتاي ئاساي وشه ورسته کان لا دهدا و واتاي تر له وشه کان بارده کا، ته قينه ووي زمان دياردهيه کي تايهتي زماني شيعره (ه، ژ: ۶۱۷).

3: ياسايين فهارتي د شعرين موئه يه ده تايهت:

ياسايين فهارتي يين ب ئارهزو وه کو ژيړن و جهگوه ورين و جهگرتن و زنده کرن د شعريدا هه روه کو د زماني روزه ي خه لکيدا دهينه بکارهينان، به لي نه م پيشيني دکهين نه ف ياسايين فهارتي د زماني شعريدا، ب شيوه کي بهر فره تر دهينه بکارهينان و شاعر بو چهنده ميره مين تايهت ب ريکخستنا ريتم و موسيقا شعري و ئافکارنا وينه يين هونه ريپن سه رنجراکيش و کاریگه ر و ئيستاتيکايه کا بهرچاف بکاردينيت. ب في چهنديژي زماني شعري ژ زماني روزه دهيته جودا کرن. د شعرا نويدا، بهر و فاري شعرا کلاسيکي ب زمانه کي نيزيکي زماني روزه ي خه لکي دهيته فهارندن. شعرين شاعر موئه يه ده تيب ژ وان شعرين نافدارن ل ده فهار به دينان. دي هه ولدهين ياسايين فهارتي د کومه کا شعرين شاعري نافريدا، ب رپيا نه فان خشتين ل خواري ديارکري بدينه ديارکرن:

3-1: ياساي ژيړني

ژيړن بابه ته کي گرنگه د بهر هه م نه ده بيدا ب رهنکه کي گشتي و د بواري زماني شعريدا ب تايهتي، له ورا چهندين زانا و رهنه گرپ نه ده بي ژيړنان ب بابه تي شيعريه تا تيکستي نه ده بيه گريدايه. هه روه کو (جون کوهين) ي تيورا خو يا شيعريه تي ل سه ر بنه ماي ژيړني دانايه (بنيره: نعمه، ۲۰۱۵: ۱۷-۱۹).

ژيړن د زماني شعريدا مهبه ست و ئارمانج هه نه، دبیت شاعر ب مهبه ستا گونجاندا سه روايا ديړين شعري په ناي بو ژيړنا که رهسته کي ببهت، هه روه سا بو گونجاندا قالي شعري زور جاران شاعر نه چار دبیت که رهسته کي لادهت؛ چونکي "زوربه ي لادانه زمانيه کان له شيعردا، (تايهتي لادانه دهنگيه کان)، به ووي موسيقاي شيعره وه دروست دهبيت" (حوسين، ۲۰۱۰: ۵۰۳).

نه و ژيړنين د نمونه يين شعريين هه لبارتي ژ ديوانا (ستران و بهر و چيا) يين موئه يه ده تايهت هاتينه نه جامدان دي ب شيوي خشتي ل خواري ديارکري دهينه ديارکرن:

ياساي ژيړني			
نافونيشاني شعري	لا بهر	ريزين شعري	که رهستي هاتيه ژيړن

-ژێرنا بهرکاری (دیارکری) یی بهری سه ره یی گرییا نافی (بوهارا سۆر) هاتیه ژێرن؛ چونکی رستا لیکدایه، د لارستا ئیکیدا هاتیه بۆ دوباره نه بوئی د لارستا دویدا هاتیه ژێرن. -ژێرنا ئامرازێ لیکدانێ. -ژێرنا بکهری. -ژێرنا فورمێ بکهری.	مه ___ یا دیتی بوهار شینه.. نه ___ یا سۆره ___ تژی خوینه!	16	بوهارفانو
-بکه ر (ئهوان) هاتیه ژێرن کو د بنه رتدا (ئهوان) بکه ره + ژێرنا بهرکاری. -بکه ر (ئهوان) هاتیه ژێرن کو د بنه رتدا (ئهوان) بکه ره.	___ گۆتن: ___ ئادارۆک بۆ مه شینکرن		
-بکه ر هاتیه ژێرن. بکه ر (ئهو) + بهرکار (ئاداروک) هاتیه ژێرن. بکه ر (ئهوان) + بهرکار (چ) هاتیه ژێرن. بکه ر (ئهو) هاتیه ژێرن.	___ هه ر ل رۆژا دوی مرن ___ بهرزه کرن ___ گۆتن: گه ر ___ که هی بون.. ئه و چ رکن؟!		
بکه ر (ئهوان) + بهرکار (چ) هاتیه ژێرن. بکه ر (ئهو) د لارستا دویدا هاتیه ژێرن؛ چونکی رستا لیکدایه.	___ گۆتن: ----- ئه و چ خوینه و ___ چ پۆندکن؟!	17	
ئامرازێ (ل) د ئاستی گرییدا هاتیه ژێرن.	___ کوردستانی	19	فره کا بای
ئامرازێ (ل) د ئاستی گرییدا هاتیه ژێرن. هه قالنافی جهی (ل سه ر / ناف) د ئاستی گرییدا هاتیه ژێرن.	___ رۆژا ئاریای.. ___ خیزێ شاریای..		
ئامرازێ لیکدانێ (و) ژ گرییا لیکدانێ هاتیه ژێرن. ئامرازێ لیکدانێ (و) ژ گرییا لیکدانێ هاتیه ژێرن. ئامرازێ لیکدانێ (و) ژ گرییا لیکدانێ هاتیه ژێرن. ئامرازێ لیکدانێ (و) ژ گرییا لیکدانێ هاتیه ژێرن.	ژ ئه نیا که فهر.. ___ ژ به ژنا شرین ___ ژ دلێ ئه قین.. ___ لی بوی برین.. ___ ژ جه رگی زۆزان...	20	
کارین (ه / بون) هاتیه ژێرن = خه مپت مه هندی دنیا یییه / بون.	خه مپت مه هندی دنیا یی ___		
بکه ر (رۆژ) د لارستا دویدا هاتیه ژێرن، چونکی رستا لیکدایه.	رۆژ که فرن.. ___ ب ری قه ناچن.	21	سترانه کا زه لال.. ژ زیندانه کا
بکه ر (سال) د لارستا دویدا هاتیه ژێرن، چونکی رستا لیکدایه، ژ بهر دوباره نه بوئی.	سال ده ورن.. ___ خلاس نابن.		
بکه ر (قامچییت رهش) د لارستا دویدا هاتیه ژێرن،	قامچییت رهش.. دی بن		

چونکی رستا لیکدايه. مورفيما تافى دهيت (دى) هاتيه ژيړن، چونكى د لارستا ئيكي يا رستا ليکدايدا هاتيه ژ بو دوباره نه بوئى.	بزوت، له شى خودانى خو ____ سوژن.	22	شىلى
بکه (ئهو) هاتيه ژيړن + بکه (ئهو) هاتيه ژيړن.	دى هيمه فو و دى ____ رزگار بين.		
رزگار بين = ژيړنا کارى، چونكى د لارستا ئيکيدا هاتيه.	ئه ز ژ ديوار و توژ خه ريبيا ____		
بهرکار (چ) هاتيه ژيړن.	هينگى.. ليقيت ته ييت تيهى.. دى تير ____ فو خون،		
کارى رستى هاتيه ژيړن.	ئه ز ژى داي! ____	23	سبه نه که گرى داي!
بکه (ئهو) هاتيه ژيړن.	دى فرين چينه ئاسمانا، هه مى چيا.. ____		
ژيړنا ئامرازى ليکدانى (و).	هه مى ده ريا..	26	
بکه (ئهو) + (دى) نيشانان تافى دهيت هاتينه ژيړن.	گزى مه کهن.. دى هيننه خار..		
بکه (ئهو) هاتيه ژيړن.	کرينه قير..		
بکه (ئهو) + بهرکار (ئهو) هاتينه ژيړن.	____ هيلين به يار..		
بکه (تو) هاتيه ژيړن.	ئه فجا چاوا دى ____ کهى گرى؟		
بکه (تو) + فورمى پرسىارى (چاوا) هاتينه ژيړن، چونكى رستا ليکدايه.	____ سينگى خو ي ته مهت ده ريا.. دى فو قوتى؟		
بکه (تو) + فورمى پرسىارى (چاوا) هاتينه ژيړن، چونكى رستا ليکدايه.	____ پرچا خو وه کى به فرى.. دى فو چرى؟	27	
بکه (تو) هاتيه ژيړن.	____ جل و بهرگيت خو رهش بکهى!		
بکه (تو) هاتيه ژيړن، چونكى رستا ليکدايه.	____ ده رگه هى کولکى مه ي خوش، بو خه م و نيهارا فو کهى!		
بکه (ئهو) هاتيه ژيړن.	ديسا ____ ل کوچکا سولتاني دى بيته ئيخسیر و بهنى...		
بکه (ئهو) هاتيه ژيړن.	ئه فجا ____ رابيت	28	
بهرکارى نه راسته وخو (ته) هاتيه ژيړن.	ئه و کراسى .. ژ سه رى کوپا، ژ دافيت روژى من بو ____ ئيناي.		
بکه (ئهو) + بهرکار (کراس) هاتيه ژيړن، چونكى	____ د شه فى فو دهت		

لارستا دوی یا رستا لیکدایه.			
بکه(ئهو) هاتیه ژێرن، بهرکارژی هاتیه ژێرن. لارستا دوی یا رستا لیکدایه.	___ بکه ته ته نی		
بکه(دل) هاتیه ژێرن.	___ کۆفان ی دکین.	29	
بکه(ئهز) هاتیه ژێرن.	___ روهن بکه م..زیندانا تاری		
بکه(ئهز) هاتیه ژێرن.	___ ده رمان بکه م..		
	که زه با کۆفانا خواری.		
بکه(ئهز) + بهرکارژی نه راسته وخو (؟) هاتینه ژێرن.	___ گوڤه نده کئ		
	___ گریده م..		
بهرکار (؟) هاتیه ژێرن.	به کروکا ___ نه فین..نه فین	30	
بکه(ئهو) هاتیه ژێرن.	وه لئ ___ نه شین!		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نه بوئی.	گریا من ..ئاوازه که،		
	___ به کروکا دخه ندقینیت		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نه بوئی.	گریا من..لايلايه که،		
	___ چار لاندکا فه دله قینیت		
	گریا من..		
	ئاوازه که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ داخوازه که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ هه واره که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ دلداره که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ زیماره که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ رتیه ره که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ قیژینا قامچیا ره شه		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ رهنگی بنه فشوکا گه ش		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ برینه که		
بکه(گریا من) هاتیه ژێرن ژبه ر دوباره نه بوئی، چونکی لارستا رستا لیکدایه.	___ فه ژینه که		

ده می گری
دبیته ستران

بکه (گريا من) هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه (گريا من) هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه (گريا من) هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه.	____ روندکه و گرځينه که ____ خه مټ جهرگي بريندارن ____ ژانټ برينا د ژوارن		
بکه (گريا من) هاتيه ژيړن، چونکي لارستا دوى يا رستا ليکدايه بۇ دوباره نه بوئ. بکه (گريا من) هاتيه ژيړن، چونکي لارستا دوى يا رستا ليکدايه بۇ دوباره نه بوئ + کار هاتيه ژيړن	گريا من: دهنگي خانى له پ- زيرينه: ____ مينا هه وارکري داي.	31	
بکه هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه. بکه هاتيه ژيړن ژبه د دوباره نه بوئ، چونکي لارستا رستا ليکدايه.	له زکه يادى، ____ بله زينه ____ هيقيه کي زعه ورا بکه ____ بارانه کي ببارين ____ شير و شه را فه جه مين ____ هه لامه تي ته يها د ژوار ژبه چا فټ جان هه مرگا بره فټين	32	
کار هاتيه ژيړن. کار هاتيه ژيړن.	ناځي وي ئازادى و ژيان ____! ده لوى لوى کاويس ئاغا.. بۇ گه نج خه ليلي قوربان ____!		
د لارستا (جه نجه نه کهن) و لارستا (دوجارکي ل ئاشي هوير نه کهن) و د لارستين د دوي فدا بکه هاتيه ژيړن، چونکي رسته کا ليکدايه بۇ دوباره نه کرن. بکه هاتيه ژيړن.	____ جه نجه نه کهن، ____ دوجارکي ل ئاشي هوير نه کهن، ____ هه فير نه کهن، ____ ل بن سيلا رهش، ئاگره کي سور هه ل نه کهن، ____ نابيته نان.	33	گوليا گه نمي
بکه (من) هاتيه ژيړن.	ئو ____ ژ پرچا ته يا زاني	35	عه شق و
بکه (عه شقا ته) هاتيه ژيړن، چونکي لارستا دوى يا رستا ليکدايه بۇ دوباره نه بوئ.	لئ عه شقا ته: د دلي من دا ئاگره و ____ ئاگرى دخوازيت.		
بکه (شهف) هاتيه ژيړن، چونکي لارستا دوى يا رستا ليکدايه بۇ دوباره نه بوئ.	ئو شهفه، دئ ____ خو گریت؟	36	ئاگر

		یان ____ چ ههلامهتی رهشه، دی ____ ری ل فی ناگری بریت؟	بکه هاتیه ژپرن. بکه (ههلامهتی رهشه) هاتیه ژپرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
37	فیان	من تهنهنگ و چهپهر فیان ____ خهباتکه ر و رینجه ر فیان من چیا ت بلند فیان ____ هه می باژیر و گوند فیان	بکه (من) هاتیه ژپرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (من) هاتیه ژپرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
		لی ئه وه من: خۆ بۆ به ژنا ته چهماندی، ____ به ریه ری عه شقا ته خاندی، ____ دارا ئومیدا هه ژاندی.	بکه (من) هاتیه ژپرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (من) هاتیه ژپرن، چونکی لارستا دوی یا رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
39	گوندی مه	گوندی مه گهلۆ! ل ژۆر چیا به، ____ ل ژیر رویاره، ____ رۆژه کی یی ئافایه و ____ هزارا ئالفی بایه!	بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
39		گوندی مه گهلۆ ل دۆران کانی نه.. ____ ل ره خا زه فی نه.. ____ زه فی و بیده رن.. ____ ده هبه لی دچه رن..	بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی. بکه (گوندی مه) د فان لارستاندا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
40		شقان ی پویسه.. ____ یی بی که په نه.. 41	بکه (شقان) د لارستا دویدا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نهبوئی.
41		هه می ____ بنه فش و نیرگز و بشکوژن	دل = ل سه ر ئاستی گریی هاتیه ژپرن (دیارکری).
		____ دی بزائن ئه ز نه کور ی ئاده می مه.	بکه (هوینه / ئه و) هاتیه ژپرن.

43	چونکی نه ژادی وی ئاخه.. ___ ی من به فره.	بکه‌ر هاتیه ژپرن، د لارستا دویدا هاتیه ژپرن، چونکی رستا لیکدایه بۆ دوباره نه بونی.	به‌فر
44	وه‌سیه‌تا من ل هه‌وه ئه‌و بیت: ___ من فه‌شپرن،	بکه‌ر (هین) هاتیه ژپرن.	
	دا ئه‌ز ژی مینا ئاده‌می بزفرمه نه ژادی خو ___ ببه به‌فر.. ___ ببه که‌فی!	بکه‌ر هاتیه ژپرن، چونکی لارستین دوی و سیینه د رستا لیکدایه، ژ بۆ دوباره نه‌کرنی. بکه‌ر هاتیه ژپرن، چونکی لارستین دوی و سیینه د رستا لیکدایه، ژ بۆ دوباره نه‌کرنی.	
45	کێلبا ___ ل گوشتی مه‌ کیلانه.	به‌رکار هاتیه ژپرن.	میرزا
46	___ وه‌ره.. وه‌ره! ___ شیرێ خو ژ کافلانی بکیشه، ___ وه‌ره و ___ دو لیقیت خو بینه..	بکه‌ر هاتیه ژپرن. بکه‌ر هاتیه ژپرن. (۲) بکه‌ر هاتیه ژپرن.	
47	نه رۆناهی بو.. نه ئاگر___، ___ ل بنی نه‌هاله‌کی په‌قی.. ئاگر هه‌لبون.. به‌لی پا ___ خوین___.	کار هاتیه ژپرن، رستا لیکدایه. بکه‌ر هاتیه ژپرن. بکه‌ر + کار = هاتینه ژپرن.	
	به‌روی شوین بون.. به‌لی پا ___ خوین___	بکه‌ر + کار = هاتینه ژپرن.	ئه‌زێ ب خوینی فرشک کریم
	کانی ده‌ربون.. هه‌ر ئه‌وژی ___ خوین___	کار هاتیه ژپرن.	
48	___ ئه‌زێ ب خوینی فرشک کریم	بکه‌ر هاتیه ژپرن.	
49	___ گوئن:	بکه‌ر (ئه‌وان) و به‌رکار هاتیه ژپرن.	نه‌ورۆز دوهی و ئه‌فرۆ
50	لی ___ نه‌گوئن:	بکه‌ر (ئه‌وان) و به‌رکار هاتیه ژپرن.	

خشتی ژماره (۱)

شاعری هه‌روه‌کو د ئه‌فی خسته‌یدا یاسای ژپرنی د ریزین شعریدا ل سه‌ر ئاستی گری و ل سه‌ر ئاستی رستا ساده و نه‌ساده بکاره‌ینا، ب گشتی ژ کوما شعرین هاتینه وه‌رگرتن (۱۲۴) ژپرن تیدا دیار دبن. ل سه‌ر ئاستی گری (۳) ژپرن هه‌نه و ئه‌و ژپرنه ژێ پیکده‌یت ژ ژپرنه سه‌ره‌ی گریی د گریا نافیدا (دیارگری)، د گریا نافیدا (۲) ژپرن بویه ژبۆ مه‌ره‌ما دوباره‌نه‌بونی د رستا لیکدایه و ژپرنه دیارکه‌ری (۱) بویه، هه‌روه‌سا (۲) ژپرنین سه‌ره‌ی گریی د گریا به‌نددا هاتینه دیتن کو سه‌ره‌ی وان ئامرازێ په‌یه‌ه‌ندی (ل)ه. هه‌روه‌سا ژپرنه بکه‌ری د رستا ساده‌دا و رستا نه‌ساده ژیدا (۸۶) بویه. ژپرنه به‌رکارێزی د رستین ساده‌دا و د رستین نه‌ساده‌دا (۱۳) بویه. ژپرنه کارێزی ئیک ژ ژپرنین به‌رچافن د رستین

شعریدا ب تایبهتی ژێرنا کارێ بیهێژ د رستین ساده و نه سادهدا کو ژمارا وان (۸) بون. ژێرنا ئامرازی لیکدانێ ژێ (۶) بون. بهرکارین نه راسته وخو ژێ (۳) هاتینه ژێرن. ژێرنا فورمێ پرسپاریژی (۲) نه و ژێرنا فورمێ نه رێ (۱)ه. ئانکو ب شیوه کێ گشتی ژێرنا ل سهر ئاستی رستی هه می که رهستین سهره کیین رستی ب خوفه دگريت، ب تایبه تیژی د رستا لیکدایدا.

شاعیری ئەف ژێرنه ب مهبهست بکارئیناینه، بۆ نمونه د دێرین ل خوارێ:
گریا من..
ئاوازه که

___ داخوازه که

___ ههواره که

___ دلداره که

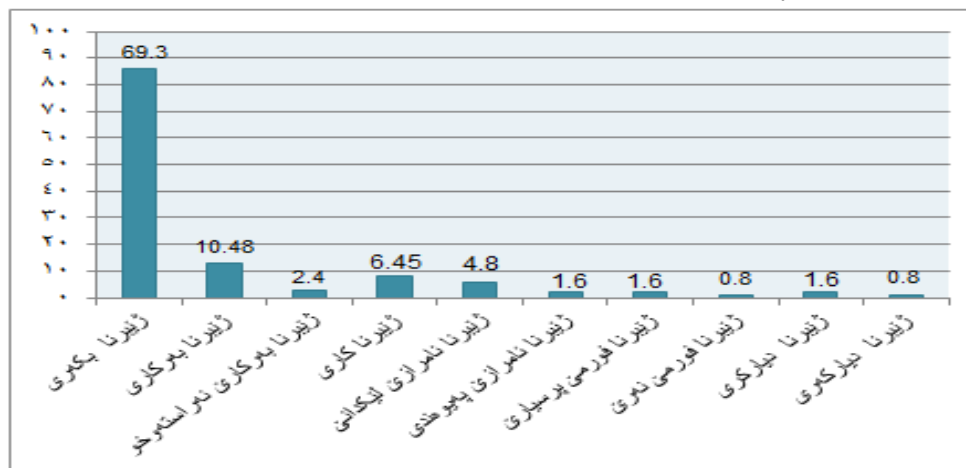
___ زیماره که

___ رتبهاره که

د ئەفان دێرین شعریدا شاعری قیایه هه فسه نگی د کیش و ریتما وان دێرین شعریدا بکهت و ب ریکا وان ژێرنان موسیقایه کێ بۆ پهیدا بکهت.

ب گشتی رێژا سه دی یا که رهستین ب بهر یاسایی ژێرنی که فتن، دی دئه فێ هیلکاریا خواریدا دهینه دیارکرن:

رێژا سه دی یا ههر که رهسته کێ هاتیه ژێرن

هیلکاریا-۱-

2-3: یاسایی جهگوهورینی

ههروه کو یا بهرنیاسه رێژبونا پیکهینین رستی ژ زمانه کێ بۆ زمانه کێ دی جودایه، بۆ نمونه: زمانی کوردی ژ زمانین (SOV)یه، ئانکو د زمانی کوردیدا رێژبونا پیکهینان د رستیدا ژ بکهری دهستپدکهت و ب کاری ب دوماهی دهیت. ههر جهگوهورینه کا وان دبته ئە گهری نه رێژمانی بونا رستی (بنیره: محو، ۲۰۱۲: ۱۰۷).

دیاردایه پێشخستن و پاشخستن که رهستین رستی د تیکستین شعریدا یا بهربه لافه؛ ژبه رکو "شاعیر له بهر پابه ندبونی به کیش و سهروای شیعره که ده بیت به ناچار یه نه نابات بۆ پاشخستن و پێشخستن وشه کانی شیعره که، چونکه ههر کاتیک پێویست بکات شاعیر وشه یه ک پێشده خات یان دوا ده خات" (حسین، ۲۰۱۳: ۵۵). ئەو جهگوهورینین ژ

لای شاعریقه بو مه به ستین جوداجودا وه کی جه ختکرن و ریکخستنا کیش و سهروایا شعرئ هاتینه بکارهینان دی د ئه فی خشتی ل خواریدا بهرچاف کهین:

یاسایی جهگورینی			
نافونیشا نی شعرئ	لاپه ر	رئزین شعرئ	جهگوهورین
فرهکا بای	19	<u>کوردستانی!</u> <u>فرهکا بای</u> .. ژ جیایه کی به فر لی مای.. <u>ئه فرۆکه</u> .. چاقبهله کا من.. یا گرتدای..	جهگوهورینا هه فالکاری جهی(---) <u>کوردستانی</u> بهری بکهری. جهگوهورینا هه فالکاری جهی(ژ) <u>جیایه کی به فر لی مای</u> بهری هه فالکاری دهی (<u>ئه فرۆکه</u>).
	-19 20	<u>ل بن کوبینه کی رهش</u> <u>دریای</u> .. ل ناف دهشته کا بی باب و دای.. روژا ئاریای.. خیزئ شاریای.. <u>زهریا من</u> یا د خوئی را مای..	جهگوهورینا هه فالکاری جهی بو بهری بکهری. زهریا من ل بن کوبینه کی <u>رهش و دریای</u> ، ل ناف دهشته کا بی باب و دای ژ <u>روژا ئاریای</u> ل ناف خیزئ <u>شاریای</u> یا د خوئی را مای.
	20	ئه زئ <u>دترسم</u> ژ دلبره دیم به فر و خوین ----	جهگوهورینا بهرکاری نه راسته وخو بو پشتی کاری.
		ئه زئ دترسم. <u>روژا ئاریای</u> .. <u>کریت بکهت</u> <u>هزار دهقا.. بدهت</u> <u>رهنگی .. ژ دیمی ببهت!</u>	جهگوهورینا بهرکاری نه راسته وخو بو پشتی کاری. ئه زئ <u>روژا ئاریای</u> .. <u>کریت بکهت</u> <u>هزار دهقا.. بدهت</u> <u>رهنگی .. ژ دیمی ببهت!</u> دترسم.
سترانه کا زهلال.. ژ	21	<u>ما</u> بو هۆستهک و چار دیوار	<u>ما</u> = جهگوهورینا کاری بو بهری بکهری
	22	<u>سبه</u> دیواریت خلۆله دی هه رفن. قهید و زنجیر .. دی هه رشن.	جهگوهورینا هه فالکاری دهی بو بهری بکهری.
		<u>هینگی</u> .. لیقیت ته	جهگوهورینا هه فالکاری دهی بو لیقیت ته ییت تیهنی <u>هینگی</u>

22	زیندانه کا شیلی	ییت تیھنی.. دی--- تیر فەخۆن، <u>ژ کانی و روبارن</u> <u>دیم من</u> .	بهري بکەری. جهگوهورينا ههفالکاری جهی بۆ پشتی بکەری.	دی ژ کانی و روبارن دیم من تیر فەخۆن.
23		لـ — ژ پەقیت دەستیت ته دایـ کانی دی زین . — ژ کەند و کۆریت لهشی من ژی.. روژ دی هەلین.	جهگوهورينا ههفالکاری جهی بۆ بهري بکەری. جهگوهورينا ههفالکاری جهی بۆ بهري بکەری.	لـ کانی ژ پەقیت دەستیت ته دایـ کانی دی زین . — ژ کەند و کۆریت لهشی من ژی.. روژ دی هەلین.
		هینگی ژیان دی یا خوش بیت.	جهگوهورينا ههفالکاری دهی بۆ پەر بکەری.	ژیان هینگی دی یا خوش بیت.
25	سبه نه که گری دای!	سبه.. دای! هیشتا تار.. بهري رۆژ بیتە فی واری.. بهري هیلین فاللا بین.. بهري پاله هشیار بین.. من و سیداری ژفانه!	جهگوهورينا ههفالکاری دهی بۆ بهري بکەری.	من و سیداری سبه.. دای! هیشتا تار.. بهري رۆژ بیتە فی واری.. بهري هیلین فاللا بین.. بهري پاله هشیار بین.. ژفانه!
25	سبه نه که گری دای!	سبه دای! گهڤر و تراش و بهفر و خوین.. ئەو دل بهرا منا تۆرین.. دی دەست د ستۆی من وهرینیت..	جهگوهورينا ههفالکاری دهی بۆ بهري بکەری	سبه دای! گهڤر و تراش و بهفر و خوین.. ئەو دل بهرا منا تۆرین.. دی دەست د ستۆی من وهرینیت..
		هه می چیا.. هه می ده ریا.. <u>سهرئه قراز</u> دی دهستیت خو بۆ مه راگرن	جهگوهورينا ههفالکاری چه وای بۆ بهري به رکاری.	هه می چیا.. هه می ده ریا.. <u>سهرئه قراز</u> دی دهستیت خو بۆ مه راگرن
26	سبه نه که گری دای!	رۆژ و بوهار، تاقیه کا بارانا پیرۆز..	جهگوهورينا به رکاری (رۆژ و بوهار) بۆ بهري بکەری	

		بۆ چه‌ند ميڤگيت ناپالما.. كرينه قير..		
	پيلافا من <u>سيه</u> .. ژ تاجا ميري بلندتره	جهگوهورينا هه‌فالكارى ده‌مى بۆ به‌رى بكه‌رى	26	
		جهگوهورينا به‌ركارى بۆ پشتى كارى.	27	سبه نه‌كه گرى داي!
	من <u>ئه‌و كراسى</u> .. ژ <u>سه‌رى كويا</u> ، <u>ژ دافيت رۆژى</u> بۆ ئيناي.	جهگوهورينا به‌ركارى و هه‌فالكارى جهى بۆ به‌رى بكه‌رى.	28	
	<u>زيندانا تارى</u> ل مه‌مى ئالان.. روه‌ن بكه‌م. <u>كه‌زه‌با كوڤانا خوارى</u> ل زينا جوان.. ده‌رمان بكه‌م. ده‌رمان بكه‌م ..	جهگوهورينا به‌ركارى بۆ پشتى كارى. جهگوهورينا به‌ركارى بۆ پشتى به‌ركارى.	29	ده‌مى گرى دبيته ستران
	گوفه‌نده‌كى ژ چه‌ند رويس و خاسيت فى وارى.. ژ چه‌ند برسيا .. ژ چه‌ند تيه‌نييا ل سه‌ر فى ئاخا.. ژه‌هرى لى ه‌شك كرى <u>گيا</u> بۆ گرته‌ده‌م..	جهگوهورينا به‌ركارى نه‌راسته‌وخو بۆ پشت كارى.	30	ده‌مى گرى دبيته ستران
	ل سه‌ر فى ئاخا.. ژه‌هرى <u>گيا</u> لى ه‌شك كرى!	<u>گيا</u> = به‌ركارى رستى جهگوهورين كره‌يه بۆ پاش كارى.		
		گريا من.. لايلايه‌كا، چار فهدله‌قينيت ئه‌و كى يه‌ دى <u>راوه‌ستينيت</u> !		

دهمى گرى دبیتە ستران	31	____ ئاخینه کا.. که فنه، که فنه و زهرده خه نیت پاشه روژا سه ریلند و ئه فیندارن <u>گریا من</u> .	<u>گریا من</u> = بکه ری جهگوهورین کریه بو پشتی کاری.	ئاخینه کا.. که فنه، که فنه و زهرده خه نیت پاشه روژا سه ریلند و ئه فیندارن <u>گریا من</u> .
	31	<u>له زکه یادی</u> ، بله زینه	<u>له زکه</u> = جهگوهورین بو پیش بکه ری (یادی).	
		عهور <u>ههتا</u> نه په قیتن،	جهگوهورینا بکه ری (عهور) بو پشتی فورمى مهرجی (ههتا).	<u>ههتا</u> عهور نه په قیتن،
	34	<u>دل من ژى</u> ، <u>ههتا</u> دهستى خه م و ژانا نه گفیشیت	جهگوهورینا بکه ری (دل من) بو پشتی فورمى مهرجی (ههتا).	<u>ههتا دل من ژى</u> دهستى خه م و نه گفیشیت
	36	ئو <u>دله کى تزی ناگر</u> .. <u>ئه گهر</u> په قى ی ی ئه و چ شهفه،	جهگوهورین کریه بو بهری فورمى ئه گهر.	ئه گهر <u>دله کى تزی ناگر</u> په قى ئه و چ شهفه،
گوندى مه گهلۆ		<u>ل گوندى مه</u> گهلۆ! شقان ئى رويسه..	هه قالکاری جهی (ل گوندى مه) جهگوهورین کریه بو بهری فورمى گازیکرنى و بکه ری.	گهلۆ! شقان <u>ل گوندى مه</u> ئى رويسه..
	40	<u>ل گوندى مه</u> گهلۆ! لايلى.. هاوارن	هه قالکاری جهی (ل گوندى مه) جهگوهورین کریه بو بهری فورمى گازیکرنى و بکه ری.	گهلۆ! لايلى <u>ل گوندى مه</u> .. هاوارن
		<u>ل گوندى مه</u> گهلۆ! هه مى دل رۆژن.	هه قالکاری جهی (ل گوندى مه) جهگوهورین کریه بو بهری فورمى گازیکرنى و بکه ری.	گهلۆ! هه مى دل <u>ل گوندى مه</u> رۆژن.
	41	خه ونه کا گهلە کا دویره <u>ئهفه!</u>	بکه ری (ئهفه) جهگوهورین کریه بو پشتی تمامکه ری کاری و کاری (خه ونه کا گهلە کا دویره)	ئهفه خه ونه کا گهلە کا دویره
بهفر	43	ئه گهر راسته.. (ئادهم) <u>ژ ناخى</u> <u>چىبويه</u> (حهوا) <u>ژ په راسيا وي</u> <u>بويه</u>	بکه ری رستى (ئادهم) <u>ژ ناخى</u> چىبويه (حهوا) <u>ژ په راسيا وي</u> بويه جهگوهورین کریه بو پشتی گرتيا کاری.	
		من فه شیرن، <u>ل کوپى چپايه کى</u>	جهگوهورینا هه قالکاری جهی (ل)	من <u>ل کوپى چپايه کى بهفرین</u> ..

به‌فر و که‌فی ژئ بار نه‌که‌ن.. قه‌شێرن،	کۆپ چیا‌یه‌ک به‌فرین.. به‌فر و که‌فی ژئ بار نه‌که‌ن) بۆ پشتی کاری.	به‌فرین.. به‌فر و که‌فی ژئ بار نه‌که‌ن..	44	به‌فر
گهر گهرم و هافین لئ هار بو	بکه‌ر (گهرم و هافین) جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ پشتی کاری.	گهر لئ هار بو گهرم و هافین		
خوین ل ههر چار کوژیت خانیکی مه‌زا.	هه‌فالکاری جهی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	ل ههر چار کوژیت خانیکی مه‌.. خوین زا..خوین زا	-44 45	میرزا
ده‌هه‌یه‌ک ژ پشت ده‌ریا.. هات	هه‌فالکاری جهی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	ژ پشت ده‌ریا.. ده‌هه‌یه‌ک هات..		
گوشت ژ کێلپیت وی دوه‌ریا	هه‌فالکاری جهی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	ژ کێلپیت وی گوشت دوه‌ریا.	47	ئه‌زی ب خوینی فرشک کریم
خوین ژ په‌نجیت وی دباری.	هه‌فالکاری جهی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	ژ په‌نجیت وی خوین دباری.		
باه‌کێ قێریا وی..بر..	به‌رکاری جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	قێریا وی باه‌کێ بر..		
ئه‌و کانی دایینا من بو.	تاما‌که‌ره‌ جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	دایینا من ئه‌و کانی بو.		
نافی من بو خوین	جه‌گوه‌ورینا دیارکری و دیارکه‌ری دئاستی گرتییدا.	من نافی بو..خوین.		
وه‌لاتی من بو ئیش و برین	جه‌گوه‌ورینا دیارکری و دیارکه‌ری دئاستی گرتییدا.	من وه‌لات بو.. ئیش و برین.	48	
خه‌لاتی من شینا کراسی سۆر و شین بو خلفا وه‌ریسی و سه‌ر برین	هه‌فالکاری چه‌واپی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	شینا کراسی سۆر و شین.. من خه‌لات بو.. خلفا وه‌ریسی و سه‌ر برین!		
خه‌لاتی من بو خلفا وه‌ریسی و سه‌ر برین.	جه‌گوه‌ورینا دیارکری و دیارکه‌ری دئاستی گرتییدا.	من خه‌لات بو.. خلفا وه‌ریسی و سه‌ر برین!		
ئه‌ژده‌هایه‌ک ل وه‌لاته‌کی.. ب تنی هه‌بو	هه‌فالکاری جهی جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ به‌ری بکه‌ری.	ل وه‌لاته‌کی.. ئه‌ژده‌هایه‌ک ب تنی هه‌بو		
	ئها.. نه‌و = هه‌فالکاری ده‌می جه‌گوه‌ورین کریه‌ بۆ پێش بکه‌ری.	ئها.. نه‌و.. ل ههر شاره‌کی..	49	
ئه‌ژده‌هایه‌ک ل ههر	ل ههر شاره‌کی..	ل ههر شاره‌کی..		

نهورۆز دوهی و ئەفرۆ		ل هەر گونده کی .. ئەژده هایه ک دخوړین	ل هەر گونده کی = هه فالکاری جهی جهگوهوړین کریه بۆ پیش بکهری. پێ دخوړین	شاره کی .. ل هەر گونده کی .. پێ دخوړین
-49 50	ل هەر شاره کی .. ل هەر گونده کی .. ب هزارا رتنبهر و جوتیار و پالنه	ل هەر شاره کی ل هەر گونده کی = هه فالکاری جهی جهگوهوړین کریه بۆ پیش بکهری.		
	ل نه گوتن: ل هەر شاره کی .. ل هەر گونده کی .. ب هزارا رتنبهر و جوتیار و پالنه	جهگوهوړینا بهرکاری بۆ پشی کاری.		

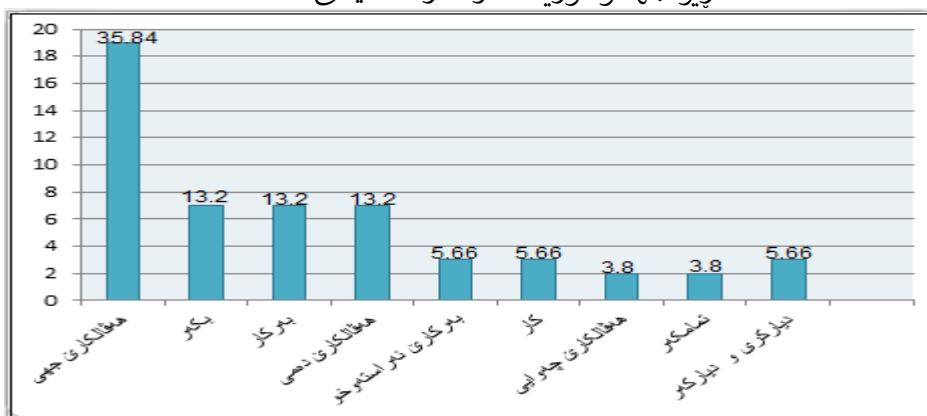
خشتی ژماره (۲)

د ئەفی خشتی سهریدا بۆ مه دیاردبیت کو شاعری یاسایی جهگوهوړینی (۵۳) جاران بکارئینایه، ل رێژا ئیکێ هه فالکاری جهی (۱۹) جاران هاتیه جهگوهوړین بۆ پیشفه و ل رێژا دوی (۷) جاران هه فالکاری دهی هاتیه جهگوهوړین و بهرکار (۷) جاران هاتیه جهگوهوړین و بکه رژی (۷) جاران هاتیه جهگوهوړین و بهرکاری نه راسته وخو (۳) و کارژی (۳) جاران هاتیه جهگوهوړین . هه فالکاری چهوایی (۲) جاران و تمامکه رژی (۲) جاران هاتیه جهگوهوړین. دیسان د ئاستی گرئیدا (۳) جاران دیارکری و دیارکهری جهپن خو لیکگوهوړینه. بکارهینانا شاعری بۆ ئەفی رێژا جهگوهوړینان ب مه بهست بویه، بۆ نمونه شاعری هه فالکاری جهی (ههر چار کوژیت خانیک مه) بهری بکهری (خوین) خستیه بۆ مه بهستا جهختکرنی ل سهر بهردهوامیا قوربانیدانی ژ لای مللهتی کوردقه ل ههر چار پارچهیین کوردستانی یین داگیرکری و ل ژیر دهستی دژمنان ژبو بدهستقهئینانا ئازادی، دهی دیژیت:

"ل ههر چار کوژیت خانیک مه.."

خوین زا..خوین زا" (تهیب، ۲۰۰۴: ۴۵-۴۶)

ب شیوهی گشتی رێژا جهگوهوړینا که رهستین رستی و گرئیی د ئەفی هیلکاریا خواریدا دیار دبیت:
رێژا جهگوهوړینا ههر که رهستهیه کی

هیلکاریا -2-

3-3: ياسايي جهگرتني

ياسايي جهگرتني ئانكو هاتنا كه رهسته به كئي ل جهي كه رهسته به كئي ديتر يئي كو كارتيكرفي ل واتايا رستي بكهت. ئەف ديارده د شعرا (موئيه د تهيب) يدا تا راده كئي هاتيه بكارهينان، ههروه كو د خشتي ل خواريدا ديار:

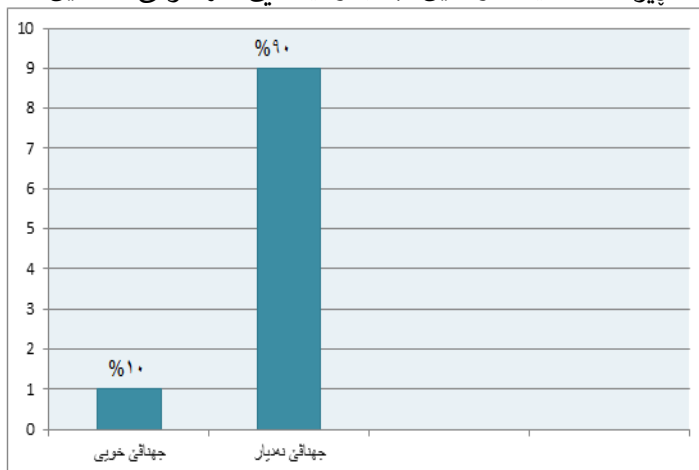
ياسايي جهگرتني			
نافونيشاني شعري	لاپهر	رپزين شعري	كه رهستي هاتيه جهگرتن
بوهارفانو	15	بنه فش و نيرگر چرمسين.. كا بوهارفان لي نه پرسين؟	ئ = جهنافي نه ديار ل جهي (بنه فش و نيرگر) گرتيه.
	17	ميژۆ تفكي.. ئەف نه ياره!	ئ = جهنافي نه ديار ل جهي بهركاري نه راسته وخو گرتيه.
فره كا بای	20	لي بوی برين ----- لي بوی کوفان	ئ = جهنافي نه ديار ل جهي بهركاري نه راسته وخو گرتيه. ئ = جهنافي نه ديار ل جهي بهركاري نه راسته وخو گرتيه.
سترانه كا زه لال .. ژ زيندانه كا شيلي	22	قامچييت رهش.. دي بن بزوت، له شي خوداني خو سوژن.	خو = جهگرتنه ل جهي (قامچييت رهش) گرتيه.
دهمي گري دبيته ستران	30	ل سهر في ئاخا.. ژههري لي هسك كرى گيا!	ئ = جهنافي نه ديار ل جهي (ئاخ) گرتيه.
گوليا گه نمي	34	عهور ههتا نه په قتن، گوري و ئاگر ژي نه چيتن، نابيت باران.	ئ = جهنافي نه ديار ل جهي (عهور) گرتيه.
به فر	44	ل كوپي چيايه كئي به فرين: به فر و كه في ژي بار نه كه ن: گهر لي هار بو گهرم و هافين	ئ = جهگرتنه ل جهي (چيا) گرتيه
نه وروژ دوهي و ئەفرۆ	49	ل وهلاته كي.. ئەژده هايه ك ب تئي هه بو ههتا سهر و تاج لي هاتينه هه رشين	ئ = جهگرتنه ل جهي ئەژده هاي

خشتي ژماره (3)

د خشتی یاسای جهگرتنیدا د رستین شعریدا جهگرتن ب رپیا دو کهرستان هاتیه ئه نجامدان. ئه و کهرسته ژ جهنای خوی (خو) و جهنای نه دیار (ی) پیکهاتیه. ژ کوما (۱۰) جهگرتن ب تنی (۱) جهنای (خو) ی بویه و (۹) جهنای نه دیار (ی) یه.

ب گشتی رپیا سه دی یا کهرستین ب بهر یاسای جهگرتی کهفتین ب ئه فی شیویه:

رپیا سه دی یا کهرستین ب بهر یاسای جهگرتی کهفتین

هیلکاریا -3-

4-3- یاسای زیده کرنی:

ئهف یاسایه ژ زور جاران بو هندهک مه ره مین تایهت دهیته بکارهینان بو نمونه: زیده کرن ب تایهتی د زمانی شعریدا شاعر په نای دبه ته بهر یاسایین زیده کرنی ب مه به ستا دروستکرنا هه فسه نگیه کی د شعریدا و پتریا جاران ژ ئهف هه فسه نگیه بریتیه ژ دیاردا دوباره کرنی. ئهف دوباره کرنه ژ لای خو فیه موسیقا شعری پهیدا دکهت (بنیره: عه بدوللا، ۲۰۰۸: ۴۷). ههروه سا شاعر "بو جهختکرنی، ئاگه هدارکرنا پتریا گوهداری ب رازیونا وه رگرتنا ئاخفتنی، فره پیوه ندی، پیدقیاتیا کیش و سهروایی" (نعمه، ۲۰۱۵: ۶۱) په نای بو ئه فی یاسای دبهت. شاعر موئه یه د تهیب مفا ژ ته کنیکا زیده کرنا کهرستان (مورفیم، په یف، گری، رسته) بو فه هاندنا شعری خوه وه رگرتیه، ههروه کو د ئه فی خشتی ل خواریدا دیار:

یاسای زیده کرنی			
نافونیشانی شعری	لاپهر	رپزین شعری	کهرهستی هاتیه زیده کرن
بوهارفانو	16	لی ئاداروک..	هه ر = هه فالنای ده ستیشانکرنی، ب ژیرنا وی چ کارتیکرنی ل رستی ناکهت
		هه ر ل رپزا دوئ مرن	که و که هی بون = بو جهختکرنی (دوباره کرنا رستی)
	17	که و که هی بون.. که و که هی	ناشتی یه = بو جهختکرنی (دوباره کرنا رستی)
		ناشتی یه.. ناشتی یه	های دایکا مئی های!

20	ل دهسپیکا رستی دهیت، به لی (های) ل دوماهی ژى هاتیه بکارهینان، ههردو زیدهنه	
21	لی دایکی! هه هۆ نابیت، زیندان.. هه مالا من نابیت. شیخی.. هه کارى ته نابیت. بوهارا مه.. هه د زکی حویق دا نابیت	سترانه کا زهلال.. ژ زیندانه کا شیلی
21	لی دایکی ئەزى دبینم؟ لی = فورمه کى زیدهیه ب ژیرنا وی چ کارتیکن ناکهت.	
23	ئەزى دایى! لی ژ په قیت دهستیت ته دایى! لی = زیدهکرنه، ژیرنا وی چ کارتیکن ناکهت + (دای) ههردو ئیکن.	
23	هینگی ژیان دى یا خوش بیت هینگی د ا ی ئ	
25	سبه نه که گری دایى! سبه دایى! سبه دایى! (سبه) زیدهکرنا هه فالکاری + (دای) زیدهکرنا فورمی	سبه نه که گری دایى!
26	(سبه) زیدهکرنا هه فالکاری + (دای) زیدهکرنا فورمی	
27	ئەفجیا چاوا دى کهى گری نه دایى نه! نه کهى نه کهى! (سبه) زیدهکرنا هه فالکاری + (دای) زیدهکرنا فورمی نه = زیدهیه. دایى = زیدهکرنا فورمی نه = زیدهیه. نه کهى = زیدهیه. (سبه) زیدهکرنا هه فالکاری + (دای) زیدهکرنا فورمی سبه دایى.. نه کهى گری دایى = زیدهکرنا فورمی	

28	دایښ <u>نه!</u> نه یاری <u>نه!</u>	نه = زیډه کړنه. یاری = زیډه کړنا فورمی نه = زیډه کړنه.
30	به کروکا نه فین.. نه فین <u>وهلی</u> نه شین!	نه فین = دوباره کړنا گرتیا کاری <u>وهلی</u> = فورم زیډه کړنه
31	مینا هه وار کری دایښ: ژبه ر چافیت جانهمه رگا بره فین <u>بره فین</u>	دایښ = فورمی زیډه یه بره فین = زیډه یه بۆ دوپا تکرینی
36	ئه گهر په قی <u>ی ی</u>	ی = نیشانا تافی بوریه شاعری بۆ جه ختکرنی بکارئینایه.
39	ل گوندی مه <u>گهلۆ!</u> ل ژور چیا یه،	گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن
40	ل گوندی مه <u>گهلۆ!</u> ل دؤرا کانی نه.. ل گوندی مه <u>گهلۆ!</u> شفان ئی رویسه.. ل گوندی مه <u>گهلۆ!</u> لایلائی.. هاوارن ل گوندی مه <u>گهلۆ!</u> هه می دل رۆژن.	گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن گهلۆ = فورمی گازیکرنی هاتیه زیډه کړن
45	پیره فیا <u>هه می</u> ریکیت مه ییت برین، <u>هۆ.. هۆ میرزا!</u>	هه می = زیډه یه ژیرنا وی چ کارتیکرنی ل واتایی ناکهت. هۆ = زیډه کړنا فورمی (هۆ)
45	ل هه ر چار کوژیت خانیکئ مه.. خوبین زا.. <u>خوبین زا</u>	خوبین زا = زیډه کړنه
46	وهره.. <u>وهره!</u>	وهره = زیډه یه
49	<u>هه می هۆ..</u> نه.. <u>نهۆ..</u> <u>هه می</u> جوتیار و پاله زی	هه می هۆ = فورم زیډه کړنه نهۆ = هه قالکار زیډه یه هه می = د ئاستی گرتیډا زیډه کړنه

خشتی ژماره (٤)

د ئەقی خشته‌یدا دیاره یاسای زیډه‌کرنی ژ لای شاعریقه ب دو شیوه‌یان هاتیه بکاره‌ینان، ب رپیا زیډه‌کړنا که‌ره‌سته‌یه‌کئ ل سه‌ر رستی کو ژیرنا وی چ کارتیکرنی ل سه‌ر ریزمانیون و واتایا رستی ناکه‌ت. هه‌روه‌سا ب شیوی دوباره‌کړنا که‌ره‌سته‌یه‌کی ده‌يته دیتن. شاعری هه‌ردو شیوه بکارئیناینه بۆ مه‌ره‌ما دروستکړنا ریتیم و موسیقایی. بۆ نمونه: د شعرا (بوهارفانو) دا په‌یقا (هه‌ر) پینچ جارن دوباره‌ بویه کو ژ لایه‌کیقه ژیرنا وی چ کارتیکرنی ل ریزمانیونا

رستى ناکهت. ئانکو که رهسته کى زندهيه سهرهراى وى چه ندى شاعرى چهند جارن دوباره کريه، ئەفهژى بۆ مه به ستا دروست کرنا ريتم و موسيقايه کا سهرنج راکيشه. ههروه کو ديژيت:

"لى داىكى!

ههر هۆ نابيت،

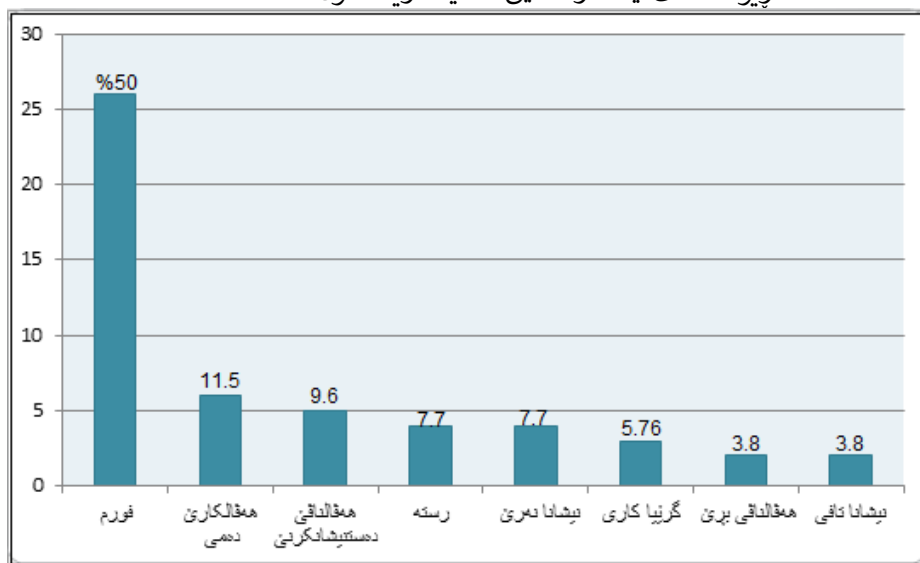
زيندان.. **هه**ر مالا من نابيت.

شيئي.. **هه**ر کارى ته نابيت.

بوهارا مه.. **هه**ر د زكى حويى دا نابيت." (تهيب، ۲۰۰۴: ۲۲)

ديسان شاعرى د شعرا (سبه نه که گرى داى) دا شهش جارن فورمى (داى) دوباره کريه و د شعرا (گوندى مه) دا پينچ جارن فورمى (گهلۆ) دوباره کريه، ئەف دوباره کر نه ژى شاعرى ب مه به ست بکارهينايه. ژ لايه کى ديقه شاعرى زنده کرنا مورفيما نى بکارهينايه، وه کى مورفيما (نه) د شعرا (نه که گرى داى) دا. ديسان ل سهر ئاستى رستى زنده کرنا بکارهينايه وه کو رستين (که وه که هى بون) و (ئاستى به) د شعرا (بوهار فانو) دا. ئانکو ب شيوه کى گشتى (۵۲) زنده کرنا ل سهر ئاستى مورفيم و په يف و گرى و رسته هاتينه بکارهينان. ل ريزا ئيکى زنده کرنا فورمان بويه (۲۶) ل دوفا هه فالکاري دهى (۶) جارن، زنده کرنا رستى ب شيوى دوباره کرنا (۴) جارن بويه. ههروه سا نيشانا نه رى (نه) (۴) جارن و گرپا کارى (۳) جارن و هه فالناى چه ندى (۲) جارن و نيشانا تافى (۲) جارن هاتيه زنده کرنا. ب شيوه کى گشتى ريزا هه رهسته کى هاتيه زنده کرنا ب رپا ئەف هيلکاري دى دهينه ديار کرنا:

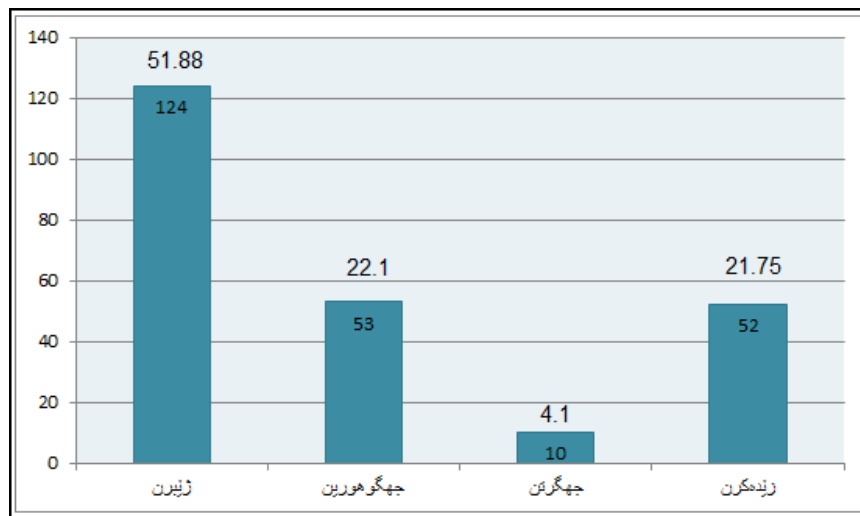
ريزا سهدى يا که رهستين هاتينه زنده کرنا

هيلکاري - ۴ -

ب شيوه کى گشتى سهرجه م ياساين فه گوهازتنى ژ کوما وان شعرين وه کو داتا بۆ ئەف فکوليني هاتينه وه گرتن (۲۳۹) ن، ريزا بکارهينانا هه رهسته کى د ف هيلکاري خواريدا هاتينه ديار کرنا:

رېژا بكارهينانا ياسايين فه گوهازتي

هېلکاري-۵-

نه نجام:

۱. خالين ليک نيژيکبون د نافبهرا ياسايين فه گوهازتي و زمانى شعريدا ل سهر ئاستى رستى د پيرهوکرنا ياسايين ژپرن و جهگوهورينى و زيده کرنيدا بهرچاف دبن.
۲. پيرهوکرنا پرتري ژ ياسايه کي فه گوهازتي د هندک ديژين شعريدا ديار دکهت کو ئهف ياسايين فه گوهازتي کارتيکرنا خول سهر زهنگينکرنا زمانى شعري ههيه.
۳. ههمى ياسايين فه گوهازتي د شعرين موئبهده تهبييدا روله کي بهرچاف بو دروستکرنا زمانى شعري ههويه، بهلگهژى بو ئي چهندي بکارهينانا رېژهيا زورا ياسايين ژپرن و جهگوهورين و زيده کرن و جهگرتن د ئهوان شعراندا ئهوين وهکو داتا بو فه کولينى هاتينه ههلبزارتن کو سهرحهمي وان دبنه (۲۳۹)، ههروهکو ب في رهنكي: ل رېژا ئيکي تهکنیکا ژپرنى ب رېژا (۵۱،۸۸%) و ل رېژا دوى ياسايي جهگوهوريني دهيت ب رېژا (۲۲،۱%) و ل دويڤدا ياسايي زيده کرنى (دوباره کرنى) ب رېژا (۲۱،۷۵%) و ل رېژا دوماهيى (جهگرتن) ه ب رېژا (۴،۱%) ه.
۴. شاعري تهکنیکا ژپرنى ل سهر ههمى پيکهيښين سهرهکيښ رستى (بکهر، بهرکار، کار) پيرهوکره کو ل پلا ئيکي ژپرنه بکهرى دهيت و ل پلا دوى (بهرکار) و ل دويڤدا (کار). ههروهسا تهکنیکا جهگوهورينيژى ل سهر ئاستى ههمى پيکهيښين سهرهکي و نه سهرهکيښ رستى (بکهر، بهرکار، بهرکارى نه راستهوخو، تمامکهر، کار، ههفالکارين جهى و دهى و چهوايى) پيرهوکرينه کو ل پلا ئيکي ههفالکارى جهى و ل پلا دوى ههفالکارى دهى دهيت و ل دويڤدا بکهر و بهرکار. ديسان تهکنیکا زيده کرنى (و دوباره کرن) ل سهر ئاستى مورفيم و گري و رستان بکارئينينه.
۵. شاعري شيايه مفاى ژ ياسايين فه گوهازتي وهرگريت و بوگهلهک مهرهمين جوداجودا وهکو ريکخستنا ريتم و ئاواز و موسيقا شعري و دروستکرنا وينهين هونهريښن کاريگهر، د نه نجامدا شيوازه کي تايهت ب خوفه پيداكره کو ژ شيوازي شاعرين دى دهيتته جوداكرن.

ليستا ژېدهران:

تهيب، موئيه د (٢٠٠٤)، ستران و بهر و ئاگر: چاپا سييه م، دهوك.
 حسين، محسن علي (٢٠١٣)، هه ندى لايه نى ريزمانى بهرهمه ينان و گويزانه وه له شعري گوراندا: ناما ماسته رى،
 كوليزا زمان زانكوي سه لاهه ددين.

حوسين، هيمداد (٢٠١٠)، دهروازيه ك بو ره خنه ي نه ده ي نو ي كوردى: چاپا دوهم، ههولير: چاپخانه ي باز.
 على و سعيد، شيرزاد سهبرى و روژين احمد (٢٠٢١)، پيكدادانا واتاي وه كو ريكه ك بو شكندنى زمانى شعري وه ك
 نمونه: گوفا را زانستين مرؤفايه تى- زانكوي زاخو، په ربه ندا (٩)، ژماره (٢).

فتاح، محمد معروف (٢٠١٠)، ليكولينه وه زمانه وانويه كان: ده زگى تويزينه وه و به لاو كرده وهى موكرىاني، ههولير.
 عه بدوللا، عه بدولسه لام نه جمه دين (٢٠٠٨)، شيكرده وهى شيعرى له روى زمانه وانويه وه: ج ١، ههولير: جاجى
 هاشم.

محهمه د ئه مين، به يار نه جيب (2023) ياساين فه گوهازتي د گوته ين مه زاندا، ناما ماسته رى، كوليزا زمانان، زانكوي
 دهوكى.

محهمه د ئه مين، يوسف نوري (٢٠١٠)، هه ندى لايه نى رسته ي ليكدارو له زمانى كورديدا به يي ياساكانى گويزانه وه: ناما
 ماسته رى، زانكوي سه لاهه ددين.

محو، سه گفان ئيره يم (٢٠١٢)، جهگوهورينا پيكه يين رستى د ئاخفتنا بازي رى دهوكيدا: ناما ماسته رى، كوليزا
 ئادابى، زانكوي دهوك.

نعمه، ژيمان صبرى (٢٠١٥)، رولى ژيهرين ره وانيزى د شعرييه تا هوزانيدا ديوانا (ئه حمه دى خانى) وه ك نمونه: ناما
 ماسته رى، سكولا ئادابى: زانكوي دهوك.

بسكرة، جامعة محمد خيدر (٢٠٠٩)، مفهوم اللغة الشعرية: مخبر وحدة التكوين والبحث في نظريات القراءة
 ومناهجها، الجزائر: <https://lab.univ-biskra.dz>d...PDF>

بوراس، عبد الخالق (٢٠١٩)، اللغة الشعرية بين آليات التشكيل وطرائق التعبير: مجلة سياقات، العدد الثالث، الجلد
 الرابع، الجزائر: جامعة العربي التبسي.

تايه؛ بخت؛ العرجا، حسان محمد؛ ابراهيم رجب؛ جهاد يوسف (ب، س)، الركائز والمبادئ الاساسية في النظرية
 التوليدية والتحويلية، مجلة كلية الآداب والعلوم الانسانية، العدد الخامس والثلاثون الجزء الاول.

حاجي، احمد (٢٠١٥)، مصطلح اللغة الشعرية المفهوم والخصائص: مجلة مقاليد، العدد (٩).
 الحراق، محمد شداد (٢٠١١)، اللغة الشعرية وهوية النص: مجلة ديوان العرب،

<http://www.diwanalarab.com>

السامرائي، فاضل صالح (٢٠٠٣)، معاني النحو، الجزء الثاني، ط ٢، مطبعة التعليم العالي في الموصل.

رسول؛ سعيد، سعد الله فتح الله، محسن سليمان (٢٠٢٣)، اللغة الشعرية في النص الشعري المعاصر- نماذج من
 قصائد نازك الملائكة وعبدالرزاق الربيعي: مجلة العلوم التربوية والانسانية، العدد (٢٢).

قايم، سميه (٢٠٠٨)، شعرية الخطاب في رواية - بحثا عن آمال الغبري- لإبراهيم سعدي: رسالة ماجستير،
 الجمهورية الجزائرية: كلية الآداب واللغات، قسم اللغة وآدابها.

قدور، احمد محمد (٢٠٠٨)، مبادئ اللسانيات: ط ٣، دمشق: دار الفكر.

كوهن، جان (١٩٦٦)، بنية اللغة الشعرية: Flammarion, Paris.
 كوهين، جون (?)، بناء اللغة الشعرية: ترجمة: احمد درويش، ط ٣، القاهرة: دار غريب.

ناظم، حسن (١٩٤٤)، مفاهيم الشعرية: بيروت: المركز الثقافي.

Thomas,O.& Kintgen,E.(1974) Transformational Grammar and The teacher of
 English.Second Edition, United States of America.

Cook,V.J. & Newson, M.(2007) Chomsky's Universal Grammar-An Introduction, Third edition.

Horrocks,J.(1987) Generative Grammar, Longman Group UK limited.

Hayes,C.W.(1967) Syntax: Some Present-Day Concepts. From English Journal, Volume: 57 January, No:1.

Fromkin, victoria, Robert Rodman, Nina Hyams (2003) An Introduction to language, seventh edition, United states.

Radford,A.(1988) Transformational Grammar, A first Course, Cambridge University press, Newyork